

Universitat de Lleida
Facultat de Dret i Economia

TREBALL FI DE GRAU

MEMÒRIA FINAL

GRAU EN DRET

CURS 2014-2015

DE LA LOCATIO CONDUCTIO OPERARUM AL CONTRACTE DE TREBALL

Autor/a: Laura Villacampa Rúbies

Tutor/a: Ma. Teresa Peralta Escuer

Data: 16-06-2015

ÍNDEX

1. Introducció	4
2. El treball forçós	
2.1. <i>Locatio Servi</i> o treball dels esclaus	7
2.3. <i>Locatio Operarum Liberti</i> o treball dels lliberts	9
3. L'arrendament o <i>LOCATIO CONDUCTIO</i>	
3.1. Concepte	10
3.2. Elements	11
3.3. Modalitats	13
a) L.C. <i>Operarum</i>	
b) L.C. <i>Operis</i>	
c) L.C. <i>Rei</i>	
3.4. <i>Locatio Conductio Operarum</i>	17
3.5. Comparació L.C. <i>Operarum</i> i L.C. <i>Operis</i>	19
4.El Contracte de treball en l'actualitat	20
5. Breu menció a l'execució d'obra	23
6. La influència del Dret romà en el Contracte de treball actual	24
7. Conclusió	31
8. Bibliografia	33

RESUM

Farem l'estudi de les diferents modalitats de contractes d'arrendament en el Dret romà, les quals han estat l'arrel i font jurídica d'alguns contractes de les legislacions actuals. Tractarem amb més detall l'arrendament de serveis (*Locatio Conductio Operarum*). Abans introduïrem la institució de l'esclau per poder entendre millor com es va arribar a la *locatio conductio*.

Analitzarem el contracte de treball en l'actualitat, el qual és una espècie d'arrendament de serveis i a la vegada de *locatio conductio*. Així, podrem concloure finalment quina influència o vinculació ha tingut el Dret romà en el contracte de treball.

Paraules Clau

Locatio conductio, contracte d'arrendament, locatio conductio operarum, locator, conductor, contracte de treball.

1. INTRODUCCIÓ

La influència del dret romà en les societats posteriors ha estat inqüestionable. El dret romà esdevé un instrument imprescindible per conèixer i interpretar les ciències jurídiques.

És dins d'aquest marc que és planteja l'anàlisi i algunes reflexions vers un aspecte concret i destacat de la legislació romana que ha orientat i fonamentat la legislació actual. Es tracta de la influència que ha tingut la *locatio conductio* en el contracte de treball.

No es tracta de fer un recorregut històric envers l'adaptació de la regulació del dret romà, pel que fa al tema tractat, en diferents èpoques de la història, sinó de destacar aquells aspectes que han pogut influir o que subsisteixen en la seva regulació legal en l'actualitat.

Per determinar la influència del dret romà en les relacions de treball actuals, ens hem de remetre a la primera relació laboral a Roma que era el treball forçós, dut a terme pels esclaus. Posteriorment, la *locatio conductio* seria el contracte que regularia la major part de les activitats laborals executades pels homes lliures. Un cop fixades aquestes referències històriques, l'anàlisi del contracte de treball i de l'execució d'obra en l'actualitat ens permetrà reflexionar sobre la influència del dret romà en les relacions de treball actuals.

Per fer aquest estudi, el Dret romà com a ciència autònoma disposa d'una metodologia¹ pròpia. La metodologia del dret és, no sols necessària, sinó que imprescindible pel jurista que aspiro a la investigació o docència jurídica. És de vital importància els coneixements metodològics abans de començar una investigació sobre Dret.

No existeix una sola direcció metodològica, sinó que trobem una multitud d'elles, i segons el fi perseguit i l'enfocament metodològic que es segueixi els resultats seràn

¹ Memòria projecte docent Teresa Peralta de 1995 per titularitat d'Universitat.

diferents. Per efectuar una de les principals missions del romanista, la Re-construcció del Dret romà, trobem entre altres els següents mètodes:

- 1) Mètode Històric-Dogmàtic, dins d'aquest apartat parlarem de la Dogmàtica Retrospectiva, la investigació Semasiològica i la Topologia dels conceptes jurídics.
- 2) Els Mètodes Naturalístics on s'aborda, el Mètode comparatiu i el de Supervivències.
- 3) El Mètode Marxista
- 4) El Mètode Històric Crític

A nosaltres ens interessa especialment el *Mètode Històric-Dogmàtic* que és el que utilitzarem en l'estudi de la influència que ha tingut la *Locatio Conductio* en el Contracte de Treball actual.

La Dogmàtica i la visió Històrica són desde una perspectiva investigadora del Dret, disciplines completament diferents.

Pel que fa a la Història del Dret estudia els ordenaments jurídics del passat, això ho pot fer presentant el dret vigent en una determinada època de la història. També es pot fer elegint un període llarg, és a dir, exposant el desenvolupament d'un sistema jurídic o de cada una de les institucions. Es sol fer de manera que es parteix del present cap a endarrera, exposant el desenvolupament històric d'una institució determinada existent en el nostre dret vigent.

La Dogmàtica jurídica, és tot el contrari, es tracta d'una ciència d'un dret positiu vigent. Investiga la connexió entre cada una de les normes jurídiques.

Dins d'aquest mètode parlarem de la *Dogmàtica Retrospectiva*, la *Investigació Semasiològica* i la *Topologia dels conceptes jurídics*.

- *Dogmàtica Retrospectiva* → s'utilitza aquesta disciplina quan es parteix de categories conceptuals d'avui en dia per projectar-les en el Dret romà. Tal i com diu Miquel J. en el manual de Dret Privat Romà '*Se hace dogmática retrospectiva cuando se arranca de los conceptos jurídicos de hoy en día para proyectarlos sobre las fuente romanas. En cualquier libro de derecho que hable*

de los ‘antedecentes’ de una institución en Roma, puede encontrarse este planteamiento. Así, preguntarse por el Derecho Mercantil en Roma o, lo que es peor, por el Derecho del trabajo en Roma no suele llevar resultados estimables, pues todo termina en un puro anacronismo’.

- *Investigació Semasiològica* → es tracta de tenir en compte la vertent semàntica de l’origen de les paraules, així podrem saber el significat de les expressions romanes i per tant la seva naturalesa tècnica originària. Tot i això, a vegades el significat tècnic de les expressions de Dret romà no es corresponen amb el valor jurídic actual².
- *Topologia dels Conceptes Jurídics* → per aquest mètode es preten descobrir els caràcters comuns entre el Dret romà i l’actual fent un estudi previ de cada Dret en el seu context original, d’aquesta manera conseguim una investigació rigurosa i fiable. Tal i com apunta Miquel J., ‘*permet situar cada concepte en el seu context històric i, després, comparar per abstroure caràcters comuns*’. Estaríem doncs, davant del cas invers a la *Dogmàtica Retrospectiva*, es tractaria de veure el reflexe o la falta d’influències del Dret romà en les legislacions actuals. Per tant la dogmàtica moderna seria el punt d’arribada i no el punt de partida.

Doncs bé, en aquest treball ens basarem en la *Investigació Semasiològica* per saber l’origen de la paraula *locatio conductio (operarum, operis i rei)* i més endavant utilitzarem el *Método de la Topología dels Conceptes Jurídics*, fent un estudi del contracte de treball en el Dret romà i del contracte de treball en l’actualitat, per poder veure la influència que ha tingut el Dret romà en aquesta branca del Dret laboral.

² Miquel, J., Derecho Privado romano, pág. 159: ‘*Una investigación semántica parece, en principio, prometer mejores resultados. Aquí se trataría en definitiva, no de partir del concepto moderno de Derecho real, sino de la expresión romanista ‘ius in re’. Ahora bien, a este respecto lo que se puede constatar es que la mencionada expresión, a más de aparecer raramente en las fuentes romanas, no tiene el significado técnico que presenta hoy el concepto de Derecho real*’.

1. EL TREBALL FORÇÓS

1.1. *El treball dels esclaus o locatio servi*

Abans de centrar-nos amb la *locatio conductio*, farem una breu menció a l'esclavitud ja que va tenir una gran influència en la consideració social del treball i en el posterior concepte de les relacions professionals.

L'esclavitud va ser una institució amb gran importància i arrelament en la societat romana. La seva valoració moral era clarament negativa i s'entenia als esclaus com un instrument funcional amb utilitat patrimonial i se'ls podia encarregar qualsevol tipus de prestació el resultat de la qual beneficiava directament al seu patró. El beneficiava no en virtut de cap atribució o cessió voluntària per part de l'esclau, sinó que els beneficis originats pels treballs de l'esclau pertanyen al seu amo segons les regles del Dret de gentes sobre la propietat.

DIGEST 1.6.1.1 (Gayo) <<Así pues los esclavos están bajo potestad de los señores ... y todo lo que se adquiere mediante el esclavo es para el dueño>>.

Veiem doncs, que entre l'amo i l'esclau no existia cap relació de treball sinó que l'esclau era considerat com una <<res>> i una propietat més del seu amo.

Així com la esclavitud s'anava extenent, es generava un sentiment de rebuig cap a tota aquella tasca que suposés una retribució, fins al punt que s'igualava l'home que vivia del seu jornal a l'esclau. No veient cap motiu perquè un home lliure realitzés treballs si aquests podien ser fets pels esclaus³. Les activitats que feien els esclaus estaven basades en el treball físic o el treball material ja que sí que es valoraven i es tenien en bona consideració les feines que tractaven el talent o l'intel·lecte de les persones.

³ Tal i com afirma MOSSE en << El trabajo en Grecia y Roma >> 'siempre que ha sido posible el hombre libre ha descargado en la persona del esclavo sus actividades materiales...''.

Ara bé, l'esclavitud va configurar una institució específica: *la locatio servi*. Es diferenciaven 3 subjectes:

1. El *dominus*: era l'amo de l'esclau que el cedia temporalment a una altra persona a canvi d'un preu.
2. El *conductor o cesionari*: assumint el pagament d'unes merces es beneficiava directament del treball de l'esclau.
3. L'*esclau*: es considerava l'objecte del contracte i prestava l'activitat a l'altra part.

Així, l'amo de l'esclau el cedia al conductor perquè aquest obtingués un benefici amb l'aprofitament del treball que l'esclau pogués rendir.

Hi havia una modalitat específica de *locatio servi* que era la *locatio operarum servi*, la qual es caracteritzava pel fet que en el contracte quedava predeterminada l'activitat laboral que havia de realitzar l'esclau.

Algun autor, com Gomez Iglésias Casal, no veu diferències entre la figura de la *locatio servi* i la *locatio rei*, al tenir l'esclau la consideració de <<res>> per al seu amo no hi hauria diferència entre <<ceder una cosa para que el cesionario-conductor se beneficiase del goce y disfrute de la misma, y ceder un esclavo para que el conductor obtuviese un beneficio con el aprovechamiento del trabajo que tal esclavo pueda rendir>>⁴.

Amb tot això veiem que la *locatio servi* va presentar certs punts de coincidència amb la mecànica operativa de les relacions laborals, encara que no podíem parlar de contracte de treball degut a la vinculació de relació de potestat amb l'amo i la inexistència de remuneració a la persona que presta el seu treball, és a dir, per l'esclau.

Més endavant amb l'acte solemne de la *manumissió*, l'esclavitud anava deixant una massa de lliberts en el mercat de treball. Entre els factors que van desencadenar aquesta onada de manumissions hi ha l'aparició del cristianisme o el gran nombre d'esclaus

⁴ Mercennarius, Cit. Pág. 221 y la Influencia del Derecho Romano en las modernas relaciones de trabajo, Cit. Pág. 28.

procedents de les conquestes militars.⁵ Amb la *manumissio* es conferia a l'esclau la llibertat, així com un nou status jurídic de llibert. Ara bé, no es tractava d'una llibertat absoluta ja que el patró podia exigir de l'esclau el jurament que una vegada lliure, podria demanar-li que li fes alguna determinada prestació o un nombre de dies de treball, el que es considerava com una prova de gratitud per la llibertat concedida.⁶ Tot això ho havien de fer sense rebre a canvi cap tipus de contraprestació. Va arribar un punt que semblava que les prestacions exigides als lliberts eren més per gravar la llibertat del nou lliure que per la gratitud derivada de la relació de patronat. Això va fer que es tingués una especial protecció per part dels pretors per tal de corregir aquests excessos.

D.38.1.2 – Ulipiniano <<El pretor propone este edicto para limitar las exigencias a causa de las cargas impuestas a los libertos, pues advirtió que esto de la prestación de servicios impuestos en la manumisión se había exagerado excesivamente, hasta el punto de agobiar y sobrecargar a las personas libertas>>.

1.2. El treball dels lliberts o *Locatio Operarum Liberti*

Fruit d'aquesta pràctica abusiva va néixer una nova categoria jurídica: *la locatio operarum liberti*. La situació del llibert es veia agreujada amb la facultat que tenia el *patronus* de cedir les *operae* promeses a un tercer obtenint a canvi unes *merces*. L'esclau treballava per un tercer sense rebre un jornal a canvi ja que era el seu patró qui rebia la renda com a compensació pels serveis no rebuts en el seu profit. L'objecte del contracte era la mateixa persona del treballador.

La massiva entrada d'esclaus, els quals s'utilitzaven principalment per treballar al camp, va provocar la emigració de milers de camperols lliures a la ciutat en busca de treball. Va ser amb el temps i les insuficiències econòmiques i de treball familiar que es va generalitzar el treball lliure amb absoluta normalitat i d'aquesta manera els homes lliures van entrar en el mercat de treball.⁷

⁵ Miquel <<Derecho Privado Romano>>, cit., págs. 59 i ss.

⁶ Alvarez Suarez, U. <<Instituciones de Derecho Romano>>, III, Ed. Revista de Derecho Privado, Madrid, págs 92 i 93

⁷ Alonso Olea <<Introducción al derecho del trabajo>> cit. Pág. 101

2. L'ARRENDAMENT O LOCATIO CONDUCTIO

2.1 Concepte de Locatio-Conductio

La major part de les activitats laborals executades pels homes lliures es van regir per un tipus contractual específic: el contracte consensual d'arrendament o *locatio conductio*.

Locare significa 'posar a disposició de' i *conducere* vol dir 'conduir, portar amb si mateix', per això les fonts romanes utilitzen *locatio conductio* per referir-se al contracte d'arrendament. L'arrendament o locació és un contracte consensual, bilateral, oneros i de bona fe en virtut del qual una persona (*locator*) s'obliga a posar en disposició de l'altre contractant (*conductor*) alguna cosa, que pot ser: l'ús i el gaudi d'una cosa, prestar treballs o serveis, o portar a cap un pla o projecte d'obra futura. Tot això serà a canvi d'una quantitat (*merces*) que l' haurà de desemborsar qui obtingui l'avantatge de la locació. Així, en alguns casos serà el *conductor* qui pagui les merces, per exemple: per l'ús d'una vivenda, pels serveis d'un esclau músic a qui es contracta perquè amenitzi una festa, o per un local per emmagatzemar mercaderies; en altres casos l'avantatge serà del *locator*, i serà qui pagarà per la realització d'una obra acabada, per exemple: encarregar a un orfebre un anell d'or, a un mestre que instrueixi a un esclau, o a un constructor que reformi la casa.⁸

Tal i com afirma Paulo, la *locatio conductio*, com és natural i per dret de gents, no es contrau per les paraules, sinó mitjançant el consentiment, igual que la compraventa.

D. 19,2,1, libro XXXIV ad Edictum: locatio conductio, quum naturalis sit et omnium gentium, non verbis, sed consensu contrahitur, sicut emtio venditio.

D'aquesta manera, perquè existís *locatio conductio* n'hi havia prou amb que s'hagués acordat el preu.

⁸ Teresa Jiménez-Candela 'Derecho Privado Romano'

És un contracte que presenta tipus diferents segons el que un dels contractants es comprometés a proporcionar a l'altre a canvi d'un preu. Es distingeixen tres modalitats:

- *Locatio Conductio Rei*, avui arrendament propiament dit o arrendament de coses.
- *Locatio Conductio Operarum*, avui contracte de treball.
- *Locatio Conductio Operis*, avui arrendament d'obra o contracte d'empresa.

No es tracta de tres contractes diferents, sinó de tres modalitats dins d'un mateix tipus de contracte. Aquesta tripartició del contracte és objecte de controversia en la seva adaptació al dret romà, ja que no apareix ni en els fragments que Gai dedica a l'arrendament⁹, ni en el llibre dinovè, Títol 2, titulat *Locati Conducti* del Digest (19, 2). Per tant devia ser desconeguda tant per la jurisprudència clàssica com per la justiniana.

El romanista Àlvaro D'Ors diu amb total rotunditat que “*la clasificación tripartita (locatio conductio rei, operis, operarum) no pertenece a los juristas romanos*¹⁰”. Altres autors han estudiat monogràficament la qüestió i s'han expressat amb major firmesa, com Olivier Martin, per qui els textos romans, ja siguin clàssics o justinianeus, ignoren l'existència d'una divisió tripartita del contracte d'arrendament.

Sembla d'aquesta manera que els juristes romans van concebre la *locatio conductio* com una figura unitària en la que quedaven compreses múltiples realitats que tenien en comú la presència del *locator*.¹¹

2.2. Elements

La *locatio conductio* tenia els següents elements o característiques en les seves diferents modalitats:

* Els Subjectes

En les tres modalitats de *locatio conductio* trobem els mateixos subjectes, *locator* i *conductor*, però aquests actuen de manera diferent.

⁹ Instituciones de Gayo, 3. 142-147

¹⁰ Derecho Privado Romano, pàg. 592, nota 1.

¹¹ TORRENT, Armando, Manual de derecho privado romano, Ed. Edisofer, Zaragoza, 2002, p. 463.

- *Locatio Rei* → la principal obligació del locator es posar a disposició del conductor la cosa per a que la usi i disfruti segons el pactat. El conductor, a canvi, ha de pagar les *merces* segons el convingut.
- *Locatio Operarum* → en la locació de serveis el *locator* ha de realitzar les *operae* convingudes i en el cas del *conductor o locatari*, pagar el preu pactat.
- *Locatio Operis* → en aquest cas el *locator* es qui paga l'obra encarregada per ell i el *conductor* serà qui la executi.

D'aquesta manera veiem que en la *locatio conductio rei* i en la *operarum* el locator es qui rep les merces, mentre que en la *locatio conductio operis* serà ell qui pagui la remuneració. Sembla que el subjecte no compleix les mateixes funcions en els diferents casos, però sí que ho fa, ja que el *locator* es caracteritza per haver de ser qui posa a disposició de l'altre contractant alguna cosa, i en el cas de la *locati conductio operis* posa a disposició del locatari els materials perquè executi l'obra encarregada per ell, tenint també el locator el deure de pagar el cànon o merced.

* L'acord de voluntats.

És un contracte consensual pel que una persona s'obliga a posar a disposició de l'altre contractant alguna cosa. Al ser un contracte consensual, es contraïa per el consentiment de les parts i no per les paraules. (D. 19.2.1)

Així era suficient amb que s'hagués fixat un preu i les parts estiguessin d'acord perquè existís *locatio conductio*.

* L'objecte

Ens hem de referir a cada modalitat de *locatio conductio* per determinar l'objecte de cada contracte.

En la locació de coses (*locatio conductio rei*) es podia tenir per objecte l'ús i el gaudi de qualsevol cosa moble o immoble, en el cas de les coses immobles podien ser tant finques urbanes com rústiques, sempre i que no fossin consumibles ja que, al final de l'arrendament, s'hauran de restituir.

Pel que fa a la locació de serveis (*locatio conductio operarum*) tenia per objecte del contracte la prestació d'un treball que consistís en un *facere*, posar a disposició de l'altre contractant l'activitat o treball convingut. L'important no era el resultat sinó el

treball prestat. Solament podien ser serveis propis de treballadors manuals i alguns socialment considerats com *operae locari solitae*, quedaven excloses les professions o arts liberals com la de metge, mestre o advocat.

Per últim, l'objecte de la locació d'obra (*locatio conductio operis*) no era el treball en sí, sinó el seu resultat. Una persona es comprometia a realitzar una obra o un treball que podia consistir en la transformació, manipulació, reconstrucció, neteja, transport de la cosa i fins i tot la instrucció d'un esclau.¹²

* Merces.

També anomenat preu, normalment consistia en una quantitat de diners. En el cas de l'arrendament d'un predi (*L.c. Rei*), el preu convingut per l'arrendament podia consistir en entregar una part dels fruits coneguda com a *pars quota* o bé, en una quantitat preestablerta i invariable de productes que es deurien en tot cas fos quina fos la collita (*pars quanta*).

La retribució en les locació de serveis (*L.C. Operarum*) que era en diner, havia de ser proporcional al treball rendit pel locator.

En l'arrendament d'obra (*L.C. Operis*) el preu s'abonava a l'acabar l'obra, excepte que s'hagués convingut distribuir les merces proporcionalment així com s'avançava l'obra.

2.3. Modalitats de Locatio Conductio

A) Locatio Conductio Operarum

Parlem de la locació o arrendament de serveis, avui en dia el contracte de treball. El *locator* posava a disposició d'un altre els seus propis serveis, hauria de realitzar personalment les *operae* convingudes, a canvi d'una remuneració en diners (*merces*). Els serveis no eren de tota classe, sino que sols aquells de caràcter manual i altres socialment considerats com *operae locari solitae*.

Aquesta modalitat de locació la veurem detalladament més endavant, ja que és la més important pel que fa al nostre objecte d'estudi.

¹² Luis Rodolfo Argüello, "Manual de Derecho Romano".

B) Locatio Conductio Operis

La locació d'obra o *locatio conductio operis* era una modalitat contractual per la qual es podien reconduir també relacions de treball. En aquest contracte és el *locator* qui paga l'obra per ell encomanada o el resultat d'un treball realitzat per un tercer, que serà el *conductor*, a canvi d'una remuneració. Perquè aquest contracte fos vàlid era necessari que el locator-contractista subministrés ell els materials perquè el *conductor* pogués realitzar l'obra o el treball. En cas contrari, és a dir, si el *conductor* realitzés l'obra amb materials subministrats per ell mateix, tal i com assenyalen les fonts romanes estariem davant d'una compravenda (*emptio venditio*).

GAYO, Inst., 3.147; D. 19,2,2,1 <<Puede hacerse una distinción entre los supuestos en que el locator confía algo al arrendatario, para que realice una determinada actividad (p.ej., las togas al fullo o tintorero, para su limpieza) y aquellos casos en que se encarga la terminacion de una obra, según un proyecto determinado (p.ej., una casa, un barco...). Si la materia para realización del trabajo la pone el mismo arrendatario, el contrato deja de ser un arrendamiento para convertirse en una compraventa>>.

Per això trobarem casos en què el *conductor* ha de tornar la cosa modificada o transformada, mentre que en altre l'obligació consisteix en realitzar una obra nova que constitueixi un resultat (*opus*).

El *conductor* és responsable per custòdia de la cosa moble que se li ha confiat (D. 19,2,9,5) i també respon dels danys que per la seva *imperitia* hagi causat en la cosa, en el límit de la culpa.¹³

El concepte d'obra (*opus*) era molt ampli i podia ser de classes molt diverses, des d'una construcció, manipulació, reconstrucció, neteja, transport d'una cosa fins a la instrucció

¹³ Teresa Giménez-Candela ‘‘Derecho Privado Romano’’.

d'un esclau. L'objecte d'aquest contracte no era el treball en sí, sinó el resultat final al qual s'havia d'arribar, l'operació ja acabada.

D. 50.16.5.1 (Paulo) << *Con las palabras obra arrendada dice Labeón que se significa... el objeto que resulta de una operación terminada*>>.

Per aquesta raó, a l'obligar-se el *conductor* a entregar una obra acabada, el treball podia ser realitzat per ell mateix o a través d'un tercer, a excepció que es convingués l'execució personal pel propi conductor en el contracte¹⁴ o en el cas que el contracte s'hagués celebrat en atenció a les qualitats tècniques del *locatari*. L'activitat laboral es desenvolupava així, de forma autònoma sense la dependència que genera l'arrendament de serveis.

Cada part contractual tindrà les seves obligacions, el contractista ha d'executar i entregar l'obra com a producte acabat i d'això dependrà l'obligació del locator que és la d'abonar la contraprestació acordada. El contractista no només havia d'acabar l'obra, sinó que ho havia de fer en el termini acordat en el contracte (*dies operis*), ja que el retard en l'execució podia ser sancionat i fins i tot donava lloc a demandes d'indemnització quan el *locator* volia comptar amb la prestació encarregada en una data concreta i fixada.

Quan l'execució de l'obra era defectuosa o es complia, però de manera diferent de l'acordada en el contracte, constituïa incompliment contractual. Corresponia al locator l'aprovació de l'obra encara que en cas de discrepància entre les parts es remitia el dictamen pericial d'un tercer. Una vegada verificada la correcta execució de l'obra (*probatio operis*) el contractista quedava alliberat de qualsevol responsabilitat posterior per possibles vicis en la construcció, sempre i quan es declarés així en el moment de l'entrega de l'obra ja acabada.

Finalment, el pagament del preu s'havia de fer a la conclusió de l'obra. No obstant, cabia l'opció de la fixació del preu per unitats de treball i la possibilitat d'entregues parcials de l'obra. El compliment de l'obra continua requerint la realització completa de

¹⁴ Fundamentos de Derecho Privado Romano, Cit., pàg. 365

l'obra encarregada, encara que el *conductor* s'alliberava de responsabilitat per les unitats lliurades i rebudes satisfactòriament pel *conductor*.

En cas que hi hagués un termini de duració estipulat, l'arrendament s'extingia si arribava el termini convingut, per renúncia de l'arrendatari si la cosa no servia per l'ús perquè va ser arrendada (Gayo, D. 19.2.25.2), o bé, per extingir-se el dret de l'arrendador en el cas que finalitzés el dret d'usdefruit (Marcelo, D. 19.2.9.1).

De no haver establert un termini de finalització de l'obra, l'arrendament es podia extingir per renúncia de l'arrendador o de l'arrendatari.

C) *Locatio Conductio Rei*

Es tracta de l'arrendament de coses segos el qual l'arrendador s'obliga a cedir temporalment l'ús i el gaudi d'un immoble o d'una cosa moble no consumible a canvi d'una contraprestació (*merces*). El conductor¹⁵ serà qui pagui la quantitat per l'ús de la cosa i la seva posició respecte a la cosa arrendada serà d'un simple detentador, per tant, l'arrendador conserva la possessió.

Aquesta figura no va tenir massa transcendència si es relaciona amb el nostre objecte d'anàlisi, aquest és, el treball dels homes lliures en el dret romà. Tot i això, no s'ha d'ometre la íntima connexió entre l'arrendament de cosa i la posterior configuració de l'arrendament de serveis¹⁶. En realitat es tractava d'una cessió temporal d'un bé a canvi d'una retribució i com sabem, l'esclau era considerat com una *res* en gairebé totes les etapes del Dret Romà, d'aquí que els arrendaments d'aquells subjectes es configuressin sota la figura de la *locatio rei*.

La principal obligació de l'arrendador consistia en lliurar o posar la cosa a disposició de l'arrendatari perquè la pogués usar i disfrutar d'acord amb el convingut. També era el seu deure mantindre l'ús pacífic de la mateixa i defensar l'arrendatari de les perturbacions de fet o de dret que els tercers poguessin causar-li. Estava obligat també, en cas que la cosa no fos apta per l'ús convingut o si presentés defectes que no van ser

¹⁵ Inquilinus, per les finques urbanes; colonus per les finques rústiques. Fernando Betancourt <<Derecho Romano Clásico>>.

¹⁶ Aleman Montreal, <<El arrendamiento de servicios en Derecho Romano>>

advertits amb anterioritat del contracte, a indemnitzar a l'arrendatari pels danys i perjudicis causats i fins i tot el *conductor* (arrendatari) podia rescindir el contracte.

Pel que fa a l'arrendatari la seva obligació era la de pagar la renda en els terminiw convinguts, en el cas de l'arrendament d'un fundo, les *merces* podien consistir en una part dels fruits (*pars quota*). En cas d'incompliment en el pagament estipulat en el contracte, l'arrendador li podia reclamar a l'arrendatari a través de la *actio locati*.

També tenia com obligació utilitzar la cosa amb la deguda diligència ja que la havia de restituir al final del contracte sense deterioraments, llevat dels provinents de l'ús normal de la cosa.

2.4. La Locatio Conductio OPERARUM

Com ja hem dit anteriorment parlem de la locació o arrendament de serveis. Aquesta figura s'ha separat del concepte civil d'arrendament per integrar-se en la moderna figura del contracte de treball. Ja no parlem de l'esclau o el lliure mateix com la cosa arrendada, aquí el que s'arrenda és el treball de qui el presta. Ara bé, en alguns textos romans que fan referència a aquestes relacions de treball és usual trobar les expressions <<*se locare*>> (arrendar-se a sí mateix) i <<*operas suas locare*>> (arrendar les seves obres), sembla d'aquesta manera que el treballador posés a disposició de l'empresari no sols la seva capacitat de treball sinó que també la seva pròpia persona.

D.22.5.3.5 (Calistrato): <<*del que se alquiló para luchar con las fieras...*>>

A diferència del que passava en la *locatio servi* o en la *locatio liberti*, en aquest cas només intervenen dos subjectes: el subjecte treballador (*locator*) que s'obligava a realitzar una prestació de serveis o treball a favor d'una altra persona (*conductor*) a canvi d'una remuneració econòmica. Alguns autors creuen que l'origen d'aquesta figura es troba en la locació d'esclaus, una de les explicacions que donen a aquest pensament és que el treballador que presta els seus serveis es troba subordinat durant el temps del contracte a les directrius del *conductor* que l'ha contractat.

Trobem diverses fonts romanes on es fan servir els termes verbals *locare* i *conducere* fent referència directa als treballadors lliures que arrendaven el seu treball a favor d'un tercer.

D.19.2.38 pr. (Paulo): << El que dio en arriendo sus servicios debe recibir el salario...>>.

D.19.2.19.9 (Ulpiniano): <<Como cierto escribano arrendase sus servicios...>>.

Es tractaven de serveis de caràcter anàleg als que prestaven els esclaus, però sempre a canvi d'una remuneració (*merces*). Aquests serveis podien ser del més variats¹⁷, ara bé, quedaven fora les anomenades professions liberals (*artes liberales*) que provenien de l'intel·lecte o el talent de les persones i eren realitzades mitjançant altres figures com el mandat. Així doncs, els serveis que es prestaven a través de la *locatio conductio operarum* eren sempre treballs manuals o servils. D'aquesta manera es diferenciaven les activitats manuals (*operae*) de les activitats que provenien de l'intel·lecte (*artes*).

Les *artes liberales* es tractaven de serveis desenvolupats pels homes lliures, que tenien una certa estima social i que eren prestats per ciutadans d'una certa posició. Per aquesta mateixa consideració social no podien ser prestats a canvi d'unes *merces*, sinó com un servei d'amistat, com un do o favor que algú realitzava a un amic ja que el treball executat a canvi d'un salari era humiliant i indigne d'un ciutadà romà lliure. No trobem una enumeració exhaustiva del que es considerava com *artes liberales*; sembla que Séneca es refereix a elles establint com a professió digna d'un home lliure la filosofia, Quintiliano estableix juntament amb la filosofia la gramàtica i la retòrica i Ciceró inclou amb aquestes: la medicina, l'arquitectura i l'ensenyança. El treball físic és considerat com un treball servil, que des dels temps més antics, era realitzat per esclaus i lliberts.

Com hem apuntat anteriorment, la *locatio conductio operarum* consistia en què un home lliure posava a disposició d'un altre els seus serveis durant un determinat període de temps a canvi d'un salari, l'obligació de pagar aquest salari contrarestavava les potestats i drets que disposaven qui contractaven els serveis d'arrendament. Al ser el treballador un subjecte *sui iuris* tenia dret a rebre personalment la contraprestació

¹⁷ Els textos romans fan referència a la contractació de gladiadors (D.3.1.1.1.6, D.22.5.3.5) actors (D.3.2.3) els que aprenen de diferents professions (D 19.2.13.14).

econòmica derivada del treball realitzat, no podia existir relació de treball d'un home lliure sense renda o salari. Aquest dret a percebre el jornal s'ha arribat a concretar en les *Institucions de JUSTINIÀ* en les quals s'anomenen els requisits que ha de tenir el salari: ha de consistir en diner, estar determinat i ser cert.

Inst. 3.23.1 y 3.23.2 << *Mas es preciso que se fije un precio, porque no puede haber ninguna compra sin precio.*>> *Pero además el precio ha de ser cierto.*>>
<< *Además, el precio debe consistir en dinero*>>.

El locator havia de realitzar les *operae* convingudes personalment, llevat que el treball esdevingués impossible per causes alienes al *locator*. En aquest cas el conductor haurà de pagar igualment la merced d'acord amb els termes establerts, a menys que existeixi un pacte especial en contrari (per exemple, no pagar en cas que alguna dificultat impedis el treball)¹⁸.

Al tractar-se d'un contracte personalíssim l'obligació del *locator* no es transmetia als seus hereus. El *conductor* a diferència del *locator*, amb la seva mort, la relació contractual es traspassava als seus hereus els quals continuaven amb les obligacions pròpies del contracte, com per exemple pagar el que s'havia pactat.¹⁹

Diferents motius i característiques de la societat romana van fer que aquest tipus de contracte no tingués una importància comparable al paper que té en la realitat econòmico-jurídica del nostre temps, sent els principals motius: l'existència de l'esclavitud, la repugnància de l'home lliure al treball manual i l'exclusió del marc del contracte d'arrendament de certs tipus especials de serveis, com son les *operae liberales*. Sens dubte va ser i és la categoria contractual més propera al contracte de treball.

2.5. Comparació L.C. Operarum i Operis

Fem ara una comparativa entre la prestació de serveis i la prestació d'obra:

La *locatio conductio operarum* dona lloc a una obligació de *dare operas* divisible i personalíssima. Era la mateixa persona del treballador la que es configurava com

¹⁸ Pablo Fuenteseca "Derecho Privado Romano".

¹⁹ Manual de Derecho Romano. Cit., pàg. 326.

objecte prestacional²⁰, el treballador posava a disposició de l'empresari la seva pròpia persona i la totalitat de la seva capacitat de treball, per això el treballador estava obligat a realitzar el servei ell mateix.

En canvi la *locatio conductio operis* genera una obligació de *facere*, per tant, indivisible i amb possibilitat que l'executi una persona subordinada. Aquí és el resultat final el que constitueix pròpiament l'obra requerida i el decisiu en aquets casos no és el treball desenvolupat, sinó l'operació acabada, per això el *conductor operis* no estava obligat a realitzar personalment el treball. Podia lliurar-se del treball utilitzant els treballs de terceres persones, generalment esclaus o aprenents al seu servei.

En segon lloc, la *locatio conductio operarum* s'utilitzava per tot tipus de prestacions de treball i era preferentment, característica del treball no qualificat. Es podien contractar els serveis d'una persona per cometre una '*iniuria*', la feina de recollir els daus d'un jugador impedit, fins la mera contractació d'un subjecte per entretenir a una audiència²¹.

A diferència de la *locatio conductio operarum*, la *locatio conductio operis* suposava l'existència d'un treball qualificat.

Una tercera diferència és la presència o absència de dependència del treballador. En la *locati conductio operarum* hi ha una forta relació de dependència entre el treballador i l'empresari.

En la *locatio conductio operis* no existeix relació de dependència entre el treballador i l'empresari ja que l'obligació és la d'entregar l'obra acabada, conservant el *conductor operis* una independència absoluta i essencial respecte qui paga les *merces*.

Aquestes són, doncs, les principals i més importants diferències entre la prestació de serveis i la realització d'obra.

3. EL CONTRACTE DE TREBALL EN L'ACTUALITAT

El contracte de treball és la institució central del Dret del Treball i la seva causa està en la cessió remunerada dels fruits que del mateix resulten. No obstant, l'objecte de treball

²⁰ De los mozos, J.L. 'El objeto del negocio jurídico' Cit., pàg. 377

²¹ Ulpiniano, D. 47.10.11.4

no són els fruits, sinó, el treball mateix o l'activitat del treballador la qual és la que es remunera directament i no pas els fruits obtinguts per l'activitat portada a cap pel treballador.

Així el contracte de treball és una figura jurídica de gran importància en el sistema del Dret Laboral i consisteix en un pacte entre dos subjectes, treballador i empresari, en el que s'obliguen a canviar treball per salari durant la vida de la relació jurídica que creen.

La definició positiva de contracte de treball la trobem en l'article 1.1 de l'Estatut dels Treballadors;

“Contrato de trabajo es el que liga a una persona (trabajador) que presta sus servicios a otra (empresario), que los retribuye, organiza y dirige.”

Aquesta definició revela el següent:

1r. L'objecte del contracte és la prestació de *serveis retribuïts*. Els serveis s'han d'entendre jurídicament en el sentit més ampli possible, comprnent qualsevol tipus de treball, indistintament manual o intel·lectual. Al que s'obliga el treballador és a treballar, que equival jurídicament al terme <<prestar un servei>>.

Els serveis que el treballador es compromet són <<els seus serveis>> i per això els haurà de prestar personalment.

Respecte la retribució, els serveis els presta el treballador a canvi d'una remuneració o salari, que constitueix l'objecte de l'obligació de l'empresari. L'obligació salarial deriva immediatament de la prestació del treballador i és independent de les satisfaccions o beneficis que la prestació procuri a l'empresari.

2n. Els serveis es presten voluntàriament. Aquesta referència a la voluntarietat és innecessària i redundant si s'està parlant d'un contracte ja que el mateix exigeix consentiment dels contractants. El que fa l'article és recalcar adequadament la naturalesa lliure del treball contractualment prestat.

3r. Els serveis i els salaris es paguen perquè tant el treballador com l'empresari s'ha obligat a això en virtut del contracte, salari i treball són els objectes del mateix contracte. El contracte de treball és un negoci jurídic dirigit a crear un vincle d'obligació entre les parts, això és, verdaderament un contracte.

4t. Els serveis es presten per compte alié, això vol dir, que es presten pel treballador a favor d'una altra persona, l'empresari, el qual adquireix a través del contracte el dret al treball prestat i la titularitat dels fruits obtinguts pel treball.

Les parts del contracte es troben en una situació mixta de concordància i contraposició, d'interessos divergents i d'ànim conciliador d'aquets interessos. Es diu que el contracte de treball és la reunió de dos o més declaracions concordants o << de dos declaracions de voluntat>>²², també s'ha definit com el negoci bilateral <<amb interessos contaposats>>²³. Són evidents les discrepàncies d'interessos entre empresari i treballador així com també és evident el desig dels dos d'arribar a una situació estable de compromís. D'aquesta manera el contracte s'estructura com una *concordancia discordantium*.

El contracte pròpiament dit és un acord contractual i així el defineix l'article 1.254 del Codi Civil;

“El contrato existe desde que una o varias personas consienten en obligarse, respecto de otra u otras, a dar alguna cosa o a prestar algún servicio”

En canvi, la doctrina civilista defineix el contracte en atenció als seus efectes;

“En virtud de un contrato, una relación obligatoria puede constituirse (contrato obligatorio), extinguirse (contrato liberatorio) o modificarse (contrato de modificación)”.²⁴

En tot contracte de treball es diferenciarien tant l'acord contractual com els efectes que se'n deriven del mateix i els dos aspectes són regulats per l'Estatut dels Treballadors.

Algun preceptes se n'ocupen del contracte en sentit estricte, és a dir, de l'acord o pacte:

- Article 7 ET → capacitat per contractar
- Article 8 ET → forma de contracte
- Article 9 ET → validesa del contracte
- Etc.

Altres preceptes, en canvi, regulen la relació jurídica nascuda del contracte:

²² B. Windcheid 'Dirittio delle Pandette' Cit., pàg. 171.

²³ E.Betti 'Teoría general del negocio jurídico'. Cit., pàg 225.

²⁴ L.Díez-Picazo 'Fundamentos del Derecho Civil Patrimonial' Cit., pàg. 89

- Article 15 → duració de la relació contractual
- Articles 45 i ss → suspensió de la relació
- Articles 49 i ss → extinció de la relació

Vist tot això podem resumir les característiques fonamentals del contracte en les següents;

- És un contracte típic i nominat.
- És un contracte oneros, genera obligacions de contingut patrimonial.
- És un contracte regit pel principi de reciprocitat.
- És un contracte conmutatiu, en el que l'equivalència de prestacions és certa i no aleatòria.²⁵
- És un contracte consensual, segons la regla normal en la formació dels contractes aquest es perfecciona pel simple consentiment de les parts.
- És un contracte normativitzat, ja que està sotmès a una extensa regulació estatal i col·lectiva.

Podem dir que la realitat social sobre la que descansa el Dret del Treball, és precisament el treball humà, productiu, lliure, per compte aliè i remunerat.

5. BREU MENCIÓ A L'EXECUCIÓ D'OBRA

La connexió entre les prestacions de serveis i les execucions d'obra, deriven de la definició conjunta de les dues figures, concebudes com tipus d'arrendament en l'article 1.544 del Codi Civil.

El que caracteritza a l'arrendament d'obra enfront a l'arrendament de serveis, i per tant front el contracte de treball, és que en l'execució d'obra la causa i l'objecte de

²⁵ J.Rivero Lamas 'Tipificación y estructura...' Cit., pàg. 175. *Reconoce que el contrato ordinario tiene carácter conmutativo, pero también contempla la opción de contratos laborales aleatorios; así cuando la cuantía del salario depende de las comisiones, de la participación en beneficios o en el producto de la empresa.*

l'obligació de l'executant està constituïda pels fruits de l'activitat del mateix i està totalment identificada, de manera que el deute és estrictament de resultat en sentit jurídic; promesa d'obra acabada i completa.

Deriven moltes altres diferències entre els dos tipus d'arrendaments, com són la no adquisició de la prèvia titularitat dels fruits per qui fa l'encàrrec, no operant la seva adquisició sinó en virtut d'un acte de transmissió o cessió de titularitat posterior a la seva producció, el no assumir els riscos de l'obra fins que aquesta no s'hagi transmés, sofrint la seva pèrdua qui la executa, si passa abans de l'entrega i no hi ha hagut mora en la recepció. A diferència del que passa amb l'arrendament de serveis o en el contracte de treball, en els que l'empresari assumeix els riscos de producció.

No obstant, entre aquestes dos figures, contracte de treball i execució d'obra, hi ha una zona indecisa que planteja problemes complexos de qualificació en el nostre Dret. Amb freqüència és difícil la distinció, especialment en els casos on el treball a executar és senzill, de curta duració o té com a resultat un fruit senzill i l'executant actua sense autonomia i independència.

Ha estat la jurisprudència la que ha matisat aquests supòsits, atenent a criteris com si l'activitat es remunera per unitats parcials d'obra o pel temps que s'intervé en la seva execució (indici de contracte de treball), si allò promés com a contraprestació és un salari, en comparació quantitativa amb els abonats a treballadors per la mateixa activitat (indici de contracte de treball), o si el pactat busca un lucre especial o un guany aleatori i el risc correlatiu de no obtindre ni un ni l'altre (indici d'execució d'obra), si el treball s'executa amb màquines o instruments de qui treballa (indici d'execució d'obra), o si aquest aporta només el seu treball (indici de contracte de treball).

En fi, la jurisprudència per determinar si som davant d'un contracte de treball o una execució d'obra, es basa en si el resultat de l'obra és l'element contractual objecte del pacte (execució d'obra) i no ho és l'esforç personal (contracte de treball).

6. LA INFLUÈNCIA DEL DRET ROMÀ EN LES RELACIONS DE TREBALL ACTUALS

Veurem primer l'arrendament de serveis en la formulació del Codi Civil com l'estructura bàsica des d'on s'ha forjat el contracte de treball.

Podem fer l'afirmació que el contracte de treball conserva sòlides relacions amb l'arrendament de serveis del Codi Civil i aquest a la vegada amb la *locatio conductio*. El mateix Codi Civil acull implícitament el contracte de treball dins del capítol dedicat a l'arrendament d'obres i serveis, al "servei de criats i treballadors", en una secció testimonial de 5 articles (articles 1583 a 1587). Així, ens és difícil sortir de l'opinió comú que el contracte de treball és un dels tipus del gènere arrendaments de serveis.

Podem dir que la via que uneix la *locatio conductio* amb el contracte de treball gira en torn a l'afirmació que el Codi Civil espanyol contempla al contracte de treball en els articles dedicats a l'arrendament d'obres i serveis". L'estructura que depara el Codi respecte el contracte d'arrendament és tan simple com perquè qualsevol cessió d'ús per preu pogués cabre en ella, i per tant, en el contracte de treball.

L'expressió 'treballadors assalariat' se cita dues vegades, encara que també es parla de 'amo i criat' i de 'amos i servents'.

Lyon-Caen diu que cap a finals del segle XIX i principis del XX, els juristes van rebatejar l'arrendament de serveis per anomenar-lo contracte de treball²⁶, es tractaria doncs, d'una nova etiqueta pel mateix contingut.

Trobem recents sentències del Tribunal Suprem espanyol on es pot llegir que les normes del Codi Civil sobre arrendaments de serveis no són incompatibles amb les del contracte de treball "a l'haver-se desplaçat la seva regulació, per evolució legislativa, del referit Codi a la legislació laboral vigent actualment", sent el contracte de treball una espècie del gènere de l'arrendament de serveis²⁷. La sentència de 12 de Febrer de 2008 (R. 5018/2005) diu que "l'esquema de la relació contractual en el contracte d'arrendament de serveis és un genèric intercanvi d'obligacions i prestacions de treball amb la contrapartida d'un preu o remuneració dels serveis; en el contracte de treball aquest esquema del tipus contractual és una espècie del gènere anterior que consisteix en l'intercanvi d'obligacions i prestacions de treball dependent per compte aliè a canvi d'una retribució garantitzada; quan juntament amb les notes genèriques del treball i la retribució, concorren les notes específiques d'alienitat del treball i dependència en el règim d'execució del mateix, llavors ens trobem davant un contracte de treball sotmés a

²⁶ Nogler, L. adverteix que el canvi no va ser una qüestió de terminologia, ja que el contracte de treball es fonamentava amb la subordinació. *'The concept of Subordination in European and Comparative Law'*.

²⁷ Sentència TS (sala de lo social) de 7 de Juny de 1986, 19 de Juny de 2007 (R. 4883/2005), 18 de Març de 2009 (R. 1709/2007), entre altres.

legislació laboral.” Constantment el mateix tribunal ha de delimitar l’arrendament de serveis i el contracte de treball a causa de l’habitual pretensió d’eludir les normes laborals buscant la regulació del Codi Civil. El tribunal indica com a línia divisòria entre una i altra opció el que la jurisprudència va nominar “integració en el cercle rector i disciplinari de l’empresari”, concepte que en la legislació actual es formula com “serveis...dins de l’àmbit d’organització i direcció d’una altra persona, física o jurídica (article 1.1 ET), i que la doctrina científica denomina nota o criteri de ‘dependència’. Si els serveis d’un perit tassador d’assegurances es presten en règim de dependència ens trobem davant d’un contracte de treball; si es realitza en règim d’autonomia, fora del cercle rector o de direcció de la companyia asseguradora, ens trobem en front d’un contracte d’arrendament de serveis.

Algun autor afirma que la definició de la relació laboral com *locatio conductio operarum* va implicar la despersonalització de la relació, ja que el contingut del contracte no era la persona, sinó la força laboral del treballador²⁸.

En la *communis opinio* actual resulta clara la identificació de l’arrendament de serveis que és l’origen del contracte de treball amb la *locatio conductio operarum*. Barassai afirma que la *locatio conductio operarum* i la *locatio conductio operis* ens han arribat fins als nostres dies del Dret Romà i que ambdues cobreixen quasi completament l’àmbit del contracte de treball.

Així doncs, l’opinió comú doctrinal ens condueix a l’arrendament de serveis en la formulació del Codi Civil com l’estructura bàsica des d’on vindria a forjar-se tot l’edifici del contracte de treball.

Després d’això, analitzarem la regulació de la prestació de serveis en el Codi Civil i del contracte de treball en la regulació laboral, i la relació que hi ha entre les dues normes, fent abans una breu introducció del treball a Roma.

Com ja hem vist, a Roma cedir les pròpies energies de treball a canvi d’un preu, es considerava algo indigne d’una persona lliure. Aquesta consideració negativa que es tenia del treball, no era la mateixa per a totes les prestacions, sinó que hi havien escales de graduació. L’esglaió més despreciable l’ocupaven les persones que cedien els seus serveis a canvi d’unes *merces*, mitjançant el contracte de la *locatio conductio operarum*

²⁸ Veneziani, B., ‘*The evolution of the Contract of Employment*’, Pàg. 57.

ja que suposava estar en una posició de subordinació respecte l'empresari, similar a la dels esclaus. Els treballadors que tinguessin una certa especialització en allò que feien, tenien una consideració social una mica més apreciada. Un segon esglaió era el dels artesans que contractaven mitjançant la *locatio conductio operis* la realització d'un treball ja acabat i així aquests, mantenien una posició d'independència respecte qui ho contractava. Per últim, existien una sèrie d'activitats conegudes com '*artes liberales*' que degut al seu prestigi social, quedaven fora del marc de contractació de la *locatio conductio*. Mai es podien cobrar unes *merces* però sí que hi podia haver contraprestació econòmica denominada '*honoraris*'.

Aquest esquema no es distancia gaire del construït pel nostre ordenament jurídic modern. A Roma es considerava el treball com un ofici servil, doncs bé, a Espanya aquesta consideració perdura fins a finals del segle XVIII.

Avui en dia dins de l'àmbit del dret laboral espanyol, és molt important la qualificació d'una relació laboral en la qual intervé el treballador, com relació laboral sotmesa al règim del contracte de treball, o com contracte de serveis el qual s'articula com un arrendament.

Fem ara menció a les regulacions del treball modernes i el paralelisme que hi ha amb el dret romà.

Ulpiano en el Digest²⁹ fa una diferenciació entre les professions liberals i els oficis manuals, doncs bé, aquesta diferenciació també la fa el nostre ordenament jurídic. En l'article 1.967 punt 1 i punt 2 del nostre Codi Civil es fa una enumeració no exhaustiva:

“Por el transcurso de tres años prescriben las acciones para el cumplimiento de las obligaciones siguientes:

1.ª La de pagar a los Jueces, Abogados, Registradores, Notarios, Escribanos, peritos, agentes y curiales sus honorarios y derechos, y los gastos y desembolsos que hubiesen realizado en el desempeño de sus cargos u oficios en los asuntos a que las obligaciones se refieran.

²⁹ Digest 50, 13, 1.

2.ª La de satisfacer a los Farmacéuticos las medicinas que suministraron; a los Profesores y Maestros sus honorarios y estipendios por la enseñanza que dieron, o por el ejercicio de su profesión, arte u oficio.’’

A Espanya, les professions liberals tenen un règim que comparteix característiques amb les *arts liberals* i amb la *locatio conductio operis*. Durant molt de temps aquestes activitats estaven excloses de la contractació laboral ja que la jurisprudència del Tribunal Suprem considerava que la seva independència tècnica era incompatible amb la dependència pròpia de la relació laboral³⁰.

L'article 1.542 del Codi Civil fa una enumeració dels tres tipus possibles d'arrendament i és clarament visible la influència de les concepcions pandectistes: coses, obres i serveis.

Més endavant, l'article 1.544 deixa clar que el legislador pretèn establir una distinció entre l'arrendament de serveis i el d'obra, atenent al diferent tipus de treball ha de ser objecte dels mateixos.

“En el arrendamiento de obras o servicios, una de las partes de obliga a ejecutar una obra o a prestar a la otra un servicio por precio cierto’’

S'elimina en l'arrendament d'obra la necessitat que qui faci l'encàrrec lliuri alguna cosa al treballador, cosa que era imprescindible en la *locatio operis*³¹. Això ho veiem en l'article 1.588 CC;

“Puede contratarse la ejecución de una obra conviniendo en que el que la ejecute ponga solamente su trabajo o su industria, o que también suministre el material’’

En l'article 1.586 trobem una enumeració dels treballadors sotmesos a les normes de l'arrendament de serveis, la qual ens recorda a l'arrendament de serveis o *locatio operarum*;

³⁰ Montalvo Correa, 'Fundamentos del Derecho del Trabajo'. Cit., pàg. 204 i següents.

³¹ En la *locatio conductio operis* si qui executava l'obra posava també els materials per fer-la, es deia que era una compraventa.

“criados de labranza, menestrales, artesanos y demás trabajadores asalariados”.

La jurisprudència identifica la relació de dependència amb la prestació de serveis manuals o mecànics, per els que es reben els salaris o jornals que són característica de la “recompensa que els amos donen als seus criats”. En canvi, l’arrendament d’obra es caracteritza per una falta de subordinació del treballador respecte de l’empresari, aquesta independència del treballador va lligada a la perícia del mateix en la realització de l’encàrrec, a la seva especialització o preparació tècnica en el treball que realitza.

Actualment és possible regular la prestació de serveis professionals a través d’un contracte laboral, encara que la presumpció del mateix es desfarà amb una característica essencial de tals serveis, la indivisibilitat. Només es podrà regular mitjançant contracte de treball aquelles prestacions de serveis on consti, de manera expressa, un pacte de remuneració no per acte, sinó, per exemple, per jornades de treball. Això ve a ser el reflexe de la jurisprudència romana.

Si abans existia una diferència evident entre l’arrendament de serveis i l’arrendament d’obres, regulades per la legislació civil, ara la diferència es dona entre les relacions de treball que mantenen la seva regulació jurídica en les institucions del Codi Civil, i aquelles altres la regulació de les quals s’ha traslladat al camp del dret del treball. Montalvo Correro en *‘Fundamentos de Derecho de Trabajo’* examina el context social i jurídic en el que es produeix aquest pas de l’arrendament de serveis al contracte de treball. Aquesta nova figura del contracte de treball puposa un intent de superar la consideració servil del treball, tal i com venia regulat per l’arrendament de serveis. No obstant, aquesta superació conceptual no ha anat acompanyada d’una superació dels esquemes romans del treball subordinat.

L’article 1 de la Llei de Contracte de Treball de 26 de Gener de 1944 diu;

“Se entenderà por contrato de trabajo, cualquiera que sea su denominación, aquél en virtud del cual una o varias personas participan en la producción mediante el ejercicio voluntariamente prestado de sus facultades intelectuales y manuales, obligándose a efectuar una obra o a prestar un servicio a uno o

varios patronos o empresarios o a una persona jurídica de tal carácter bajo la dependencia de éstos mediante una remuneración, sea la que fuere la clase o forma de ella.'

Aquest contracte de treball es diferencia per la indivisibilitat o remuneració per acte, característica que concedeix als professionals lliberals una independència, de la qual no se'n gaudeix en el contracte de treball tal i com diu l'article esmentat anteriorment³².

Avui en dia la idea primitiva de sotmetiment al *dominus* s'ha transformat en una dependència que suposa unes majors garanties per el treballador, ja que suposa per el mateix una estabilitat en la feina i millores o 'prestacions socials'. Així hi ha hagut un canvi en la relació més forta entre el treballador i l'empresari que es donava en la *locatio conductio operarum*, aquesta relació de subordinació és en benefici del treballador.

Després de tot el que hem vist podem dir que el nostre dret laboral actual, encara que hagin hagut grans modificacions, no ha abandonat els esquemes generals fixats per els juristes romans. Es constata la previvència, en aquesta parcel·la de l'ordenament jurídic, de les concepcions jurisprudencials romanes.

³² La redacció de l'article 1 de l'Estatut dels Treballadors, a l'utilitzar una terminologia més democràtica i menys autoritària, ha suprimit la referència expressa a la dependència, però seguís mantenint una certa idea de subordinació.

7. CONCLUSIÓ

La consideració social del treball i fins i tot el concepte de les relacions professionals serien difícils d'explicar sense tenir en compte la influència de la esclavitud. No s'acceptava que l'home lliure treballés, atès que el treball físic l'havia de fer l'esclau. Tot i així la *locatio servi* suposaria una primera regulació del treball dels esclaus, plantejava una mena de relació laboral, que es veuria d'alguna manera ampliada amb la *manumissio*, es deixava de ser esclau, lliberts, però continuaven quedant sota la potestat de l'amo per fer alguns serveis com agraïment per haver-los donat la llibertat. Aquests serveis incloïen el poder ser cedit a un tercer per fer qualsevol tasca.

La *locatio-conductio* (contracte d'arrendament) seria el tipus de contracte que regularia la majoria de les activitats laborals dels homes lliures. Amb la modalitat de *locatio conductio operarum* no es planteja si la "cosa arrendada" és un esclau o un lliure, s'arrenda el treball de qui el fa. Aquest concepte s'integra en la moderna figura del contracte de treball, en aquesta relació només intervenen dos subjectes: el treballador (*locator*), qui presta un servei a una altra persona (*conductor*) a canvi d'una remuneració. Alguns autors apunten que la figura del *conductor* està relacionada amb la *locació* d'esclaus, atès que el treballador que presta el servei es troba subordinat, durant el temps del contracte, a les directius de qui l'ha contractat. La *locatio conductio operis* era un altra modalitat contractual en què el *locator* és qui paga l'obra que comana o el resultat d'un treball realitzat per un tercer, el *conductor*, a canvi de una remuneració. Així comprovem que en la modalitat *operarum* el treballador és l'objecte prestacional, posa a disposició de l'empresari la seva persona i la seva capacitat de treball, hi ha una forta dependència entre el treballador i l'empresari. En canvi, en la *locatio conductio operis* hi ha la possibilitat que el treball l'executi una persona subordinada, l'important no és el treball, sinó l'operació acabada, per això, el *conductor operis* no estava obligat a realitzar personalment el treball, el *conductor operis* té una independència absoluta respecte qui paga.

En el contracte de treball actual, el que es remunera és el treball mateix, no pas els fruits obtinguts. El treballador i l'empresari pacten canviar treball per salari. Aquest contracte aplega unes característiques; és típic i nominat, genera obligacions de congint patrimonial, és regit pel principi de reciprocitat, és consensuat i està normativitzat, sotmés a una extensa regulació estatal i col·lectiva.

Existeix una relació del "contracte de treball" amb l' "execució d'obra", derivada de la concepció que es fa d'ambdós conceptes com tipus d'arrendament en el Codi Civil. Tot i això existeixen diferències entre els dos tipus d'arrendaments. En l'execució d'obra la causa i l'objecte de l'obligació de l'executant està constituïda pels fruit de l'activitat, el deute, en sentit jurídic, és estrictament de resultat, promesa d'obra acabada i completa. Qui fa l'encàrrec no assumeix els riscos de l'obra fins que aquesta no s'hagi transmés. Això no treu, però, que hi hagi zones indecises entre les dues figures. Aleshores, per determinar si ens trobem davant d'un contracte de treball o una execució d'obra, la jurisprudència es basa en si el resultat de l'obra és l'element contractual objecte del pacte (execució d'obra) i no ho és l'esforç personal (contracte de treball).

No es pot negar la influència del dret romà en les relacions de treball actual. En el propi Codi Civil es contempla el contracte de treball en els articles dedicats a l'arrendament d'obres i serveis. L'expressió "treballador assalariat" hi apareix, però també es parla "d'amo i criat" i "d'amo i servents". Sentències del Tribunal Suprem refermen que els arrendaments de serveis no són incompatibles amb les del contracte de treball: "*...sent el contracte de treball una espècie del gènere de l'arrendament de serveis...*".

És opinió generalitzada que, en la formulació del Codi Civil, l'arrendament de serveis esdevé l'estructura bàsica a partir de la qual es fonamenta el contracte de treball. Existeix una clara identificació de l'arrendament de serveis, origen del contracte de treball, amb la *locatio conductio operarum*. Barassai afirma que la *locatio conductio operarum* i la *locatio conductio operis* cobreixen gairebé completament l'àmbit del contracte de treball.

Després de dos mil anys resulta inqüestionable la necessitat de beure en les fonts del dret romà per entendre i justificar la regulació jurídica del món contemporani.

BIBLIOGRAFÍA

- *Derecho y argumentación histórica* / Teresa Peralta Escuer (Edicions de la Universitat de Lleida, 1999)

- *Derecho romano* / J. Arias Ramos, J.A. Arias Bonet (Madrid: Edersa, 1986).

- *Manual de Derecho Romano. História e Instituciones* / Luis Rodolfo Argüello (Buenos Aires : Astrea, 1988).

- *Digesto*, Libro Dècimo Noveno, Títutlo II, Locati Conducti.

- *De la servidumbre al contrato de trabajo* / Manuel Alonso Olea (Madrid: Tecnos, 1979).

- *Derecho Romano Clásico* / Fernando Betancourt (Sevilla: Universidad de Sevilla. Secretariado de Publicaciones, 2010).

- *El arrendamiento de servicios en Derecho romano* / Aleman Montreal, A. (Almería : Universidad de Almería, 1996).

- *Derecho Privado Romano* / Fernández de Buján, Antonio. (1953- Madrid: Iustel, 2011).

- *El Derecho laboral romano* / A.Hernández en Revista del Trabajo, nº5, 1956.

- *Introducción al Derecho del trabajo* / Manuel Alonso Olea; al cuidado de: Mª Emilia Casas Baamonde, Enrique Alonso García. (Madrid: Civitas, 2013).

- *Derecho del trabajo* / Montoya Melgar, A. (Madrid: Tecnos, 2014).

- *Derecho Privado Romano* / Joan Miquel (Madrid: Marcial Pons, 1995).

FONTS

Digest

D 1.6.1.1

D.38.1.2

D. 19.2.1

D.22.5.3.5

D.22.5.3.5

D.19.2.38

D.19.2.19.9

D.19,2,2,1

D.19,2,9,5

D.50.16.5.1

D. 19.2.25.2

D. 19.2.9.1

Estatut dels Treballadors

Article 1.1

Article 7

Article 8

Article 9

Article 45 i següents

Codi Civil Español

Article 1.254

Article 1.544

Articles 1.583 a 1.587

Article 1.967.1 i 1.967.2

Article 1.542

Article 1.588

Institucions de Gay

3.23.1

3.23.2

3.147

Article 49 i següents

FEDELE